

ارائه الگوی نظری تربیت اخلاقی مبتنی بر اصول و ارزش‌های زیبایی‌شناختی جان دیویی و علامه محمدتقی جعفری

۱. زهره یاسری: گروه مطالعات تربیتی و برنامه ریزی درسی، واحد ساری، دانشگاه آزاد اسلامی، ساری، ایران
۲. نسرین قنبری: گروه مطالعات تربیتی و برنامه ریزی درسی، واحد یادگار امام خمینی (ره) شهرری، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
۳. لیلا صفایی فخری: گروه حکمرانی آموزشی و سرمایه انسانی، واحد یادگار امام خمینی (ره) شهرری، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

* ایمیل نویسنده مسئول: nasrin51575157@iau.ir

چکیده

هدف این پژوهش، شناسایی، تحلیل و تلفیق اصول و ارزش‌های زیبایی‌شناختی در اندیشه جان دیویی و علامه محمدتقی جعفری و ارائه یک الگوی نظری جامع برای تربیت اخلاقی مبتنی بر زیبایی‌شناسی است. این پژوهش با رویکرد کیفی و روش تطبیقی-تحلیلی و با بهره‌گیری از روش تطبیقی برودی انجام شد. جامعه پژوهش شامل آثار دست‌اول و دست‌دوم مرتبط با اندیشه‌های زیبایی‌شناختی و تربیت اخلاقی دو متفکر بود که به‌صورت هدفمند انتخاب شدند. داده‌ها از طریق تحلیل مفهومی نظام‌مند، استنتاج فلسفی، و کدگذاری موضوعی استخراج و تحلیل شدند. همچنین، برای افزایش اعتبار نتایج، از داوری خبرگان و مقایسه تطبیقی دیدگاه‌ها در سطوح مبانی فلسفی، اصول زیبایی‌شناختی و کارکردهای تربیتی استفاده شد. نتایج تحلیل تطبیقی نشان داد که اصول و ارزش‌های زیبایی‌شناختی در تربیت اخلاقی در ده بُعد اصلی شامل تجربه زیباشناسانه، معنویت و تعالی، خلاقیت، عقلانیت، اخلاق اجتماعی، آزادی، رشد فردی، عدالت، وفاداری و زیبایی قابل تبیین هستند. ضرایب مفهومی و تحلیل‌های استنباطی نشان داد که در اندیشه دیویی، تجربه زیباشناسانه به‌عنوان بنیان رشد اخلاقی، موجب تقویت خلاقیت، تفکر انتقادی، مسئولیت اجتماعی و شکل‌گیری عادات اخلاقی می‌شود. در مقابل، در اندیشه علامه جعفری، زیبایی‌شناسی با مفاهیم معنویت، خدامحوری، خودسازی و تعالی اخلاقی پیوند دارد. تحلیل مقایسه‌ای نشان داد که اگرچه دو متفکر در مبانی فلسفی تفاوت دارند، اما در سطح کارکردهای تربیتی، هم‌پوشانی معناداری در تأکید بر تجربه، عقلانیت، مسئولیت اجتماعی و رشد اخلاقی وجود دارد. همچنین، مدل تلفیقی استخراج‌شده نشان داد که ترکیب تجربه‌گرایی دیویی با معناگرایی جعفری، چارچوبی جامع و چندبعدی برای تربیت اخلاقی فراهم می‌سازد. نتایج پژوهش نشان داد که زیبایی‌شناسی نقشی بنیادین در تربیت اخلاقی ایفا می‌کند و می‌تواند به‌عنوان چارچوبی مؤثر برای پرورش شخصیت اخلاقی مورد استفاده قرار گیرد. الگوی تلفیقی ارائه‌شده، با ترکیب تجربه‌محوری، عقلانیت، خلاقیت و مسئولیت اجتماعی از یک‌سو، و معنویت، معناگرایی و خودسازی اخلاقی از سوی دیگر، ظرفیت بالایی برای طراحی نظام‌های تربیت اخلاقی بومی، معنامحور و متناسب با نیازهای نظام‌های آموزشی معاصر دارد.

کلیدواژه‌گان: اصول و ارزش‌های زیبایی‌شناختی؛ تربیت اخلاقی؛ جان دیویی؛ علامه محمدتقی جعفری؛ الگوی نظری تربیتی

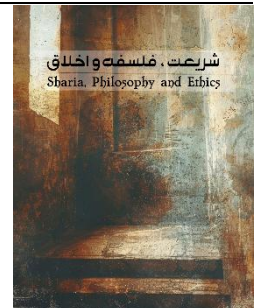
شبهه استناددهی: یاسری، زهره، قنبری، نسرین، و صفایی فخری، لیلا. (۱۴۰۴). ارائه الگوی نظری تربیت اخلاقی مبتنی بر اصول و ارزش‌های زیبایی‌شناختی جان دیویی و علامه محمدتقی جعفری. شریعت، فلسفه و اخلاق، ۳(۴)، ۱-۲۰.

تاریخ ارسال: ۱۶ آبان ۱۴۰۴

تاریخ بازنگری: ۲۱ بهمن ۱۴۰۴

تاریخ پذیرش: ۲۹ بهمن ۱۴۰۴

تاریخ چاپ: ۱۰ اسفند ۱۴۰۴

A Theoretical Model of Moral Education Based on the Aesthetic Principles and Values of John Dewey and Allameh MohammadTaghi Jafari

1. Zohreh Yaseri: Department of Educational Studies and Curriculum Planning, Sar.C., Islamic Azad University, Sari, Iran
2. Nasrin Ghanbari*: Department of Educational Studies and Curriculum Planning, YI.C., Islamic Azad University, Tehran, Iran
3. Leila Safaei Fakhri: Department of Educational Governance and Human Capital, YI.C., Islamic Azad University, Tehran, Iran

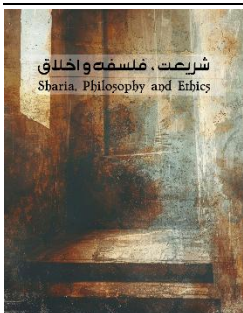
*Corresponding Author's Email: nasrin51575157@iau.ir

Abstract

The objective of this study was to identify, analyze, and integrate the aesthetic principles and values in the philosophical thought of John Dewey and Allameh MohammadTaghi Jafari in order to develop a comprehensive theoretical model for moral education grounded in aesthetics. This study employed a qualitative approach using a comparative–analytical method based on Bereday's comparative framework. The research corpus consisted of primary and secondary philosophical and educational texts related to the aesthetic and moral educational theories of Dewey and Jafari, selected through purposive sampling. Data were collected through systematic conceptual analysis, philosophical inference, and thematic coding. Comparative analysis was conducted across philosophical foundations, aesthetic principles, and educational implications. The validity and reliability of the findings were enhanced through expert review, triangulation of sources, and systematic documentation of analytical procedures. The inferential analysis revealed that aesthetic principles and values in moral education can be categorized into ten major dimensions, including aesthetic experience, spirituality and transcendence, creativity, rationality, social ethics, freedom, personal growth, justice, loyalty, and beauty. The analytical findings indicated that in Dewey's framework, aesthetic experience serves as a foundational mechanism for moral development by fostering creativity, critical thinking, social responsibility, and ethical habits. In contrast, Jafari's perspective integrates aesthetic experience with spirituality, God-centeredness, moral self-purification, and existential transcendence. Comparative inferential synthesis demonstrated that despite fundamental differences in ontological and epistemological foundations, both thinkers share significant functional convergence in emphasizing experience, rationality, ethical awareness, and moral development. The integrative theoretical model derived from this synthesis demonstrated that combining Dewey's experiential human-centered framework with Jafari's transcendental and meaning-oriented approach results in a multidimensional and coherent model capable of addressing both psychological and spiritual dimensions of moral education. The findings indicate that aesthetics plays a foundational role in moral education and serves as a powerful framework for ethical formation and character development. The proposed integrative model, which synthesizes experiential learning, creativity, rationality, and social responsibility with spirituality, meaning, and moral self-transcendence, provides a theoretically robust and culturally adaptable framework for designing comprehensive moral education systems aligned with contemporary educational needs.

Keywords: *Aesthetic principles and values; moral education; John Dewey; Allameh MohammadTaghi Jafari; theoretical model*

How to cite: Yaseri, Z., Ghanbari, N., & Safaei Fakhri, L. (2025). A Theoretical Model of Moral Education Based on the Aesthetic Principles and Values of John Dewey and Allameh MohammadTaghi Jafari. *Sharia, Philosophy and Ethics*, 3(4), 1-20.

Submit Date: 06 November 2025

Revise Date: 10 February 2026

Accept Date: 18 February 2026

Publish Date: 01 March 2026

© 2025 the authors. This is an open access article under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) License.

Extended Abstract

Introduction

In contemporary educational systems, the growing dominance of instrumental, technical, and performance-oriented approaches has increasingly marginalized the moral, aesthetic, and existential dimensions of human development. While modern education has succeeded in enhancing cognitive skills and professional competencies, it has often neglected the cultivation of ethical sensitivity, moral responsibility, and the capacity for meaning-making. This imbalance has resulted in the emergence of individuals who are technically proficient but ethically disengaged and existentially disoriented, highlighting the urgent need for a comprehensive rethinking of moral education frameworks (1, 2). In response to this challenge, scholars in philosophy of education have emphasized the importance of integrating aesthetic experience into educational processes, arguing that aesthetics plays a critical role in shaping moral perception, ethical awareness, and human flourishing (3, 5).

Aesthetic experience, understood not merely as artistic appreciation but as a fundamental mode of human engagement with the world, has profound implications for moral education. It facilitates the integration of emotion, cognition, imagination, and value perception, thereby enabling individuals to develop ethical sensitivity and moral judgment. Research suggests that aesthetic engagement enhances empathy, moral imagination, and reflective awareness, allowing learners to internalize ethical values through lived experience rather than external imposition (4, 7). In this context, aesthetics functions as a bridge between subjective experience and moral understanding, fostering the development of ethically grounded individuals capable of meaningful social participation.

Among modern educational philosophers, John Dewey occupies a central position in articulating the relationship between aesthetic experience and moral education. Dewey conceptualized aesthetic experience as the highest form of human experience, characterized by the integration of sensory perception, emotional engagement, and reflective thought. He argued that aesthetic experience plays a crucial role in moral development by cultivating critical thinking, creativity, and social responsibility. In Dewey's view, moral education emerges not from the transmission of fixed rules but through active engagement with meaningful experiences that shape ethical awareness and social participation (10, 11). Contemporary research has further confirmed that Dewey's aesthetic philosophy provides a powerful framework for understanding how experiential learning contributes to ethical growth and social consciousness (12, 13). Moreover, Dewey's emphasis on democratic participation and experiential learning underscores the importance of aesthetics in fostering socially responsible individuals capable of ethical decision-making (6).

In contrast to Dewey's pragmatist and human-centered perspective, Islamic philosophical thought offers a transcendental and meaning-oriented interpretation of aesthetics, particularly in the work of Allameh MohammadTaghi Jafari. Jafari conceptualized beauty as an expression of ultimate reality and a pathway toward moral and spiritual transcendence. According to Jafari, aesthetic experience is not limited to sensory perception but represents a deeper encounter with meaning, truth, and existential purpose. He argued that aesthetic awareness plays a crucial role in moral development by guiding individuals toward ethical self-realization and spiritual growth (14). Research on Jafari's philosophical framework highlights the centrality of aesthetics in shaping ethical consciousness, emphasizing the interconnectedness of beauty, meaning, and moral responsibility (15, 16).

Despite their differing philosophical foundations, both Dewey and Jafari recognize aesthetics as a transformative force in moral education. Dewey emphasizes experiential engagement and social ethics, while Jafari highlights transcendental meaning and spiritual growth. Comparative philosophical research suggests that integrating these perspectives can contribute to the development of comprehensive educational models

capable of addressing both the experiential and transcendental dimensions of moral education (17, 18). Furthermore, recent studies in comparative philosophy of education emphasize the importance of synthesizing diverse philosophical traditions to create culturally grounded and theoretically robust educational frameworks (9, 19). In addition, contemporary scholarship has revisited Dewey's aesthetic philosophy and emphasized its ongoing relevance for addressing modern educational challenges and enriching contemporary moral education theory (20). Therefore, the integration of Dewey's experiential aesthetics and Jafari's transcendental aesthetics offers a promising theoretical foundation for developing a comprehensive model of moral education grounded in aesthetic principles and values.

Methods and Materials

This study employed a qualitative research design based on a comparative–analytical methodology, with the primary aim of identifying, analyzing, and synthesizing the aesthetic principles and values in the philosophical thought of John Dewey and Allameh MohammadTaghi Jafari. The comparative framework was guided by Bereday's method of comparative analysis, which includes four stages: description, interpretation, juxtaposition, and comparison. This methodological approach enabled a systematic examination of similarities and differences between the two philosophical perspectives.

The research corpus consisted of primary and secondary philosophical and educational texts related to Dewey's and Jafari's aesthetic and moral educational theories. Primary sources included Dewey's major works on aesthetic experience and moral education, as well as Jafari's writings on beauty, art, and ethical development. Secondary sources included scholarly books, peer-reviewed journal articles, and academic dissertations addressing aesthetic philosophy, moral education, and comparative philosophy of education.

Data collection was conducted through systematic conceptual analysis and scholarly document review. Relevant texts were identified through purposive sampling, focusing on sources with direct relevance to aesthetic philosophy and moral education. The selected texts were analyzed using thematic coding and conceptual interpretation, allowing for the identification of core aesthetic principles, ethical values, and philosophical assumptions.

The analytical process involved extracting key philosophical concepts related to aesthetic experience, moral development, spirituality, creativity, rationality, and social ethics. These concepts were then organized into thematic categories and compared across the two philosophical frameworks. Through comparative analysis, shared and divergent elements were identified and synthesized into an integrative theoretical model of aesthetic-based moral education.

To enhance the validity and reliability of the findings, several methodological strategies were employed, including triangulation of sources, peer review by experts in philosophy of education, and systematic documentation of analytical procedures. This ensured conceptual rigor, theoretical coherence, and analytical transparency throughout the research process.

Findings

The findings of the comparative analysis revealed that aesthetic principles and values in moral education can be categorized into ten major dimensions: aesthetic experience, spirituality and transcendence, creativity, rationality, social ethics, freedom, personal growth, justice, loyalty, and beauty as ethical living.

The analysis demonstrated that in Dewey's philosophical framework, aesthetic experience serves as the foundation of moral development by fostering critical thinking, creativity, emotional integration, and ethical awareness. Aesthetic engagement enables individuals to develop moral habits through active participation in meaningful experiences. Dewey's framework emphasizes experiential learning, social interaction, and democratic participation as essential components of moral education.

In contrast, Jafari's philosophical framework conceptualizes aesthetic experience as a pathway toward spiritual and ethical transcendence. Aesthetic awareness facilitates self-realization, moral purification, and existential

growth. Jafari emphasizes the transcendental dimension of aesthetics, highlighting its role in guiding individuals toward ethical responsibility, spiritual awareness, and ultimate meaning.

The comparative analysis revealed both convergence and divergence between the two perspectives. Both Dewey and Jafari emphasize the transformative role of aesthetic experience in shaping moral consciousness, ethical sensitivity, and personal growth. However, Dewey's framework is grounded in experiential humanism and social pragmatism, while Jafari's framework is rooted in transcendental metaphysics and spiritual ethics. The synthesis of these perspectives resulted in the development of an integrative theoretical model that combines experiential learning, ethical reflection, creative engagement, and spiritual awareness. This integrative model provides a comprehensive framework for understanding aesthetic-based moral education as a multidimensional process involving experiential, cognitive, emotional, social, and spiritual dimensions.

Discussion and Conclusion

The findings of this study demonstrate that aesthetics plays a foundational and transformative role in moral education. Aesthetic experience enables individuals to develop ethical awareness through meaningful engagement with the world, fostering emotional integration, reflective thinking, and moral sensitivity. The results highlight the importance of integrating aesthetic principles into educational frameworks to promote holistic moral development.

The comparative analysis confirms that both experiential and transcendental dimensions of aesthetics contribute significantly to moral education. Dewey's emphasis on experiential learning provides a dynamic framework for fostering ethical awareness through active engagement and social participation. Jafari's emphasis on spiritual transcendence provides a deeper philosophical foundation for understanding the moral and existential significance of aesthetic experience.

The integrative model developed in this study demonstrates that moral education can benefit from combining experiential and transcendental perspectives. This synthesis allows for the development of educational frameworks that address both the social and spiritual dimensions of human existence. By integrating experiential engagement with existential meaning, aesthetic-based moral education can foster ethically responsible individuals capable of meaningful participation in society.

The findings also suggest that aesthetic education should be recognized as a central component of moral education rather than a peripheral or supplementary element. Educational systems that incorporate aesthetic experience into their curricula can enhance ethical awareness, creativity, and moral responsibility. Such integration can contribute to the development of individuals who are not only intellectually competent but also ethically grounded and spiritually aware.

In conclusion, this study provides a comprehensive theoretical framework for aesthetic-based moral education by integrating the philosophical perspectives of John Dewey and Allameh MohammadTaghi Jafari. The proposed integrative model offers a theoretically robust and culturally adaptable approach to moral education that addresses the experiential, cognitive, emotional, social, and spiritual dimensions of human development. This framework has significant implications for educational theory, curriculum design, and moral education practices, providing a foundation for developing holistic educational systems capable of fostering ethical, responsible, and meaning-oriented individuals.

تحولات شتابان جوامع معاصر و پیچیده‌تر شدن مناسبات اجتماعی، فرهنگی و فناورانه، ضرورت بازاندیشی در مبانی و اهداف نظام‌های آموزشی را بیش از پیش آشکار ساخته است. در چنین شرایطی، نظام‌های آموزشی صرفاً نمی‌توانند به انتقال دانش شناختی و مهارت‌های فنی بسنده کنند، بلکه موظف‌اند به پرورش ابعاد وجودی انسان، از جمله ابعاد اخلاقی، عاطفی، اجتماعی و زیبایی‌شناختی نیز توجه داشته باشند. با این حال، بررسی‌های نظری نشان می‌دهد که بسیاری از نظام‌های آموزشی معاصر، تحت تأثیر رویکردهای ابزارگرایانه و کارکردمحور، تمرکز اصلی خود را بر توسعه مهارت‌های شناختی و حرفه‌ای قرار داده و از توجه کافی به پرورش ابعاد اخلاقی و معنوی انسان غفلت کرده‌اند. این وضعیت موجب شکل‌گیری نوعی عدم تعادل تربیتی شده است که در آن، افراد از نظر توانمندی‌های فنی رشد یافته‌اند، اما در حوزه‌های معنا، مسئولیت اخلاقی و هویت انسانی با چالش‌های جدی مواجه‌اند (1, 2). در چنین بستری، ضرورت بازتعریف تربیت اخلاقی به‌عنوان یکی از ارکان بنیادین تعلیم و تربیت بیش از هر زمان دیگری احساس می‌شود.

تربیت اخلاقی، به‌عنوان فرآیندی پیچیده و چندبعدی، تنها از طریق آموزش قواعد رفتاری یا انتقال مفاهیم انتزاعی اخلاقی تحقق نمی‌یابد، بلکه مستلزم شکل‌گیری حساسیت اخلاقی، درونی‌سازی ارزش‌ها و تجربه زیسته اخلاق در بستر زندگی واقعی است. پژوهش‌های معاصر نشان داده‌اند که یکی از مهم‌ترین عوامل مؤثر در تحقق این نوع تربیت، تجربه زیبایی‌شناختی است؛ زیرا تجربه زیبایی می‌تواند پیوندی عمیق میان احساس، شناخت و ارزش ایجاد کرده و زمینه درونی‌سازی پایدار ارزش‌های اخلاقی را فراهم سازد (3, 4). از این منظر، زیبایی‌شناسی نه صرفاً حوزه‌ای مرتبط با هنر، بلکه بعدی بنیادین از تجربه انسانی است که نقش مهمی در شکل‌گیری شخصیت اخلاقی و اجتماعی انسان ایفا می‌کند. این دیدگاه با رویکردهای جدید فلسفه تعلیم و تربیت همسو است که بر اهمیت تجربه، معنا و تعامل فعال فرد با جهان در فرآیند تربیت تأکید دارند (5, 6). در چارچوب این رویکرد، تجربه زیبایی‌شناختی به‌عنوان بستری برای رشد اخلاقی، می‌تواند به تقویت توانایی‌هایی مانند همدلی، تفکر انتقادی، تخیل اخلاقی و مسئولیت اجتماعی منجر شود. تجربه هنر، طبیعت و زیبایی، انسان را از سطح واکنش‌های سطحی فراتر برده و او را به تأمل در معنا، ارزش و جایگاه خود در جهان سوق می‌دهد. این فرآیند، زمینه‌ساز شکل‌گیری نوعی آگاهی اخلاقی عمیق و پایدار است که نه بر پایه اجبار، بلکه بر اساس تجربه درونی و معنادار شکل می‌گیرد (3, 7). از این منظر، تربیت زیبایی‌شناختی می‌تواند نقش مهمی در ایجاد پیوند میان آموزش رسمی و زندگی اخلاقی واقعی ایفا کند. با این حال، بررسی‌های انجام‌شده در حوزه تعلیم و تربیت نشان می‌دهد که تربیت زیبایی‌شناختی هنوز جایگاه شایسته‌ای در بسیاری از نظام‌های آموزشی، از جمله نظام آموزشی ایران، نیافته و اغلب به‌صورت غیرنظام‌مند و حاشیه‌ای مورد توجه قرار گرفته است (8, 9).

در سطح نظری، یکی از مهم‌ترین جریان‌های فکری که به پیوند میان زیبایی‌شناسی و تربیت اخلاقی توجه ویژه‌ای داشته است، فلسفه تعلیم و تربیت پراگماتیستی، به‌ویژه در اندیشه جان دیویی است. دیویی تجربه زیبایی‌شناختی را یکی از غنی‌ترین اشکال تجربه انسانی می‌داند که در آن، احساس، تفکر و عمل در قالب یک کل یکپارچه ادغام می‌شوند. از نظر او، این تجربه می‌تواند نقش مهمی در رشد شخصیت اخلاقی، تقویت حساسیت اجتماعی و توسعه تفکر انتقادی ایفا کند. دیویی معتقد است که اخلاق نه مجموعه‌ای از قواعد ثابت، بلکه فرآیندی پویا است که در بستر تجربه‌های انسانی شکل می‌گیرد و از طریق تعامل فعال فرد با محیط اجتماعی توسعه می‌یابد (10, 11). در این چارچوب، زیبایی‌شناسی به‌عنوان بستری برای تجربه معنا و ارزش، نقش مهمی در تربیت اخلاقی ایفا می‌کند. پژوهش‌های جدید نیز نشان داده‌اند که تجربه زیبایی‌شناختی در اندیشه دیویی

می‌تواند به تقویت خلاقیت، تفکر انتقادی و مسئولیت اجتماعی منجر شود و زمینه‌ساز شکل‌گیری اخلاق اجتماعی و مشارکت فعال در جامعه گردد (12, 13).

در مقابل، در سنت فلسفی اسلامی، به‌ویژه در اندیشه علامه محمدتقی جعفری، زیبایی‌شناسی دارای ابعادی عمیق‌تر و غایت‌مندتر است. از منظر علامه جعفری، زیبایی نه صرفاً تجربه‌ای حسی یا هنری، بلکه تجلی حقیقت و جلوه‌ای از کمال وجودی است که می‌تواند انسان را به سوی تعالی اخلاقی و معنوی هدایت کند. در این دیدگاه، تجربه زیبایی با فرآیند خودسازی اخلاقی، رشد معنوی و تحقق حیات معقول انسان پیوندی ناگسستنی دارد (14). پژوهش‌های انجام‌شده در این حوزه نشان داده‌اند که در اندیشه علامه جعفری، زیبایی‌شناسی نقش مهمی در شکل‌گیری مسئولیت اخلاقی، تعهد اجتماعی و رشد شخصیت انسانی ایفا می‌کند و می‌تواند به‌عنوان یکی از مبانی اساسی تربیت اخلاقی مورد استفاده قرار گیرد (15). این دیدگاه، تربیت اخلاقی را فرآیندی معنامحور و غایت‌مند می‌داند که در آن، انسان از طریق تجربه زیبایی به درک عمیق‌تری از حقیقت، معنا و مسئولیت اخلاقی دست می‌یابد.

با وجود اهمیت دیدگاه‌های دیویی و علامه جعفری در حوزه تربیت زیبایی‌شناختی و اخلاقی، بررسی‌های نظری نشان می‌دهد که این دو رویکرد، علی‌رغم اشتراک در تأکید بر نقش تربیتی زیبایی، دارای تفاوت‌های بنیادین در مبانی فلسفی و غایت‌شناختی هستند. دیویی با رویکردی انسان‌محور و تجربه‌گرایانه، زیبایی را در بستر تجربه انسانی و تعامل اجتماعی تفسیر می‌کند، در حالی که علامه جعفری با رویکردی معنامحور و خدامحور، زیبایی را جلوه‌ای از حقیقت و عاملی برای تعالی معنوی انسان می‌داند (17, 18). این تفاوت‌ها، در عین حال، فرصت مناسبی برای تحلیل تطبیقی و استخراج یک چارچوب نظری جامع فراهم می‌کند که بتواند از نقاط قوت هر دو رویکرد بهره‌مند شود.

مطالعات تطبیقی در حوزه فلسفه تعلیم و تربیت نشان داده‌اند که ترکیب و تلفیق دیدگاه‌های مختلف فلسفی می‌تواند به توسعه نظریه‌های تربیتی جامع‌تر و کارآمدتر منجر شود. چنین رویکردی، امکان درک عمیق‌تر ابعاد مختلف تربیت اخلاقی را فراهم کرده و زمینه طراحی الگوهای تربیتی متناسب با نیازهای فرهنگی و اجتماعی جوامع مختلف را ایجاد می‌کند (17, 18). در همین راستا، برخی پژوهشگران بر این باورند که بهره‌گیری از دیدگاه‌های زیبایی‌شناختی مختلف، می‌تواند به توسعه الگوهای تربیتی چندبعدی کمک کند که هم به ابعاد شناختی و اجتماعی انسان توجه داشته باشند و هم ابعاد معنوی و اخلاقی او را در نظر بگیرند (9, 19). همچنین، پژوهش‌های معاصر در حوزه زیبایی‌شناسی پراگماتیستی نشان داده‌اند که نظریه دیویی هنوز ظرفیت‌های نظری قابل توجهی برای توسعه و تلفیق با سایر سنت‌های فلسفی دارد و می‌تواند به‌عنوان مبنایی برای طراحی نظریه‌های جدید تربیتی مورد استفاده قرار گیرد (20).

از سوی دیگر، بازاندیشی در مبانی تربیت اخلاقی در نظام‌های آموزشی معاصر نشان می‌دهد که طراحی الگوهای تربیتی مؤثر، مستلزم توجه هم‌زمان به تجربه انسانی، معنا، فرهنگ و ارزش‌های اخلاقی است. چنین رویکردی می‌تواند به شکل‌گیری نظام‌های تربیتی کمک کند که نه تنها به توسعه مهارت‌های شناختی، بلکه به پرورش انسان‌هایی مسئول، اخلاقی و معناگرا نیز منجر شود (2, 6). در این چارچوب، زیبایی‌شناسی می‌تواند نقش مهمی در ایجاد پیوند میان تجربه، معنا و اخلاق ایفا کرده و زمینه شکل‌گیری تربیت اخلاقی جامع و پایدار را فراهم سازد.

با توجه به اهمیت تربیت زیبایی‌شناختی در شکل‌گیری شخصیت اخلاقی انسان، تفاوت‌ها و اشتراکات دیدگاه‌های دیویی و علامه جعفری، و ضرورت طراحی الگوهای تربیتی متناسب با نیازهای نظام‌های آموزشی معاصر، پژوهش حاضر با هدف شناسایی، تحلیل و تلفیق اصول و ارزش‌های زیبایی‌شناختی در اندیشه جان دیویی و علامه محمدتقی جعفری و ارائه یک الگوی نظری جامع برای تربیت اخلاقی مبتنی بر زیبایی‌شناسی انجام شده است.

پژوهش حاضر از نظر رویکرد، کیفی و از حیث ماهیت، تطبیقی-تحلیلی است و با تأکید بر روش تطبیقی برودی (Bereday) انجام شده است. انتخاب این رویکرد از آن رو صورت گرفت که هدف پژوهش، صرفاً توصیف آراء دو متفکر نبوده، بلکه کشف، تبیین و تلفیق اصول و ارزش‌های زیبایی‌شناختی مؤثر در تربیت اخلاقی و ارائه یک الگوی نظری منسجم بر پایه دو سنت فکری متفاوت بوده است. روش تطبیقی برودی، با تأکید بر مراحل توصیف، تفسیر، هم‌جواری و مقایسه، امکان تحلیل عمیق شباهت‌ها و افتراق‌های مفهومی و فلسفی را فراهم می‌سازد و از این جهت، با ماهیت مسئله پژوهش تناسب کامل دارد.

در گام نخست، زندگی‌نامه علمی، زمینه‌های فکری و مبانی فلسفی دو متفکر، یعنی علامه محمدتقی جعفری و جان دیویی، به‌منظور فهم بستر شکل‌گیری اندیشه‌های آنان بررسی و تحلیل شد. سپس، نظریات زیبایی‌شناختی و هنری هر یک از دو اندیشمند، با تمرکز بر مفاهیمی چون تجربه، هنر، زیبایی، معنا، ارزش، اخلاق و غایت تربیت، به‌صورت نظام‌مند تشریح گردید. در مرحله بعد، با بهره‌گیری از تحلیل مفهومی و استنتاج فلسفی، دلالت‌های تربیت اخلاقی مستتر در این نظریات استخراج و طبقه‌بندی شد.

پس از طی مراحل توصیف و تفسیر، دیدگاه‌های دو متفکر در چارچوب روش تطبیقی، در کنار یکدیگر (هم‌جواری) قرار گرفتند و با استفاده از مقایسه تحلیلی، نقاط اشتراک و افتراق آن‌ها در سطح مبانی فلسفی، اصول زیبایی‌شناختی و کارکردهای تربیت اخلاقی شناسایی شد. در نهایت، بر پایه یافته‌های حاصل از مقایسه تطبیقی و با حفظ تمایزهای بنیادین دو رویکرد، تلاش شد نظریات بدیع و یک الگوی نظری تلفیقی در حوزه تربیت اخلاقی مبتنی بر زیبایی‌شناسی ارائه گردد.

جامعه پژوهش، مجموعه‌ای از متون و منابع مکتوب مرتبط با آراء و اندیشه‌های علامه جعفری و جان دیویی بود که شامل منابع دست اول (آثار اصلی دو متفکر) و دست دوم (کتاب‌ها، مقالات علمی، پایان‌نامه‌ها و پژوهش‌های معتبر داخلی و خارجی) می‌شد. نمونه‌گیری به‌صورت هدفمند انجام گرفت و تمرکز اصلی بر منابعی بود که بیشترین ارتباط مفهومی و نظری را با زیبایی‌شناسی، هنر و تربیت اخلاقی داشتند. از جمله آثار کلیدی مورد استفاده می‌توان به کتاب‌های زیبایی و هنر از دیدگاه اسلام و موسیقی از دیدگاه فلسفی و روانی از علامه جعفری و کتاب هنر به منزله تجربه از جان دیویی اشاره کرد.

فرآیند جستجو و گردآوری منابع از طریق پایگاه‌های معتبر ملی و بین‌المللی نظیر Elsevier، ScienceDirect، Springer، ProQuest، Magiran و Irandoc، Google Scholar انجام شد. جستجو بر اساس واژگان کلیدی مرتبط با زیبایی‌شناسی، تربیت اخلاقی، فلسفه تعلیم و تربیت، هنر و نام دو متفکر صورت گرفت. در این مرحله، منابع غیرمرتبط یا فاقد پشتوانه علمی، با داوری خبرگان حوزه فلسفه تعلیم و تربیت حذف و تنها منابع معتبر و همسو با اهداف پژوهش انتخاب شدند.

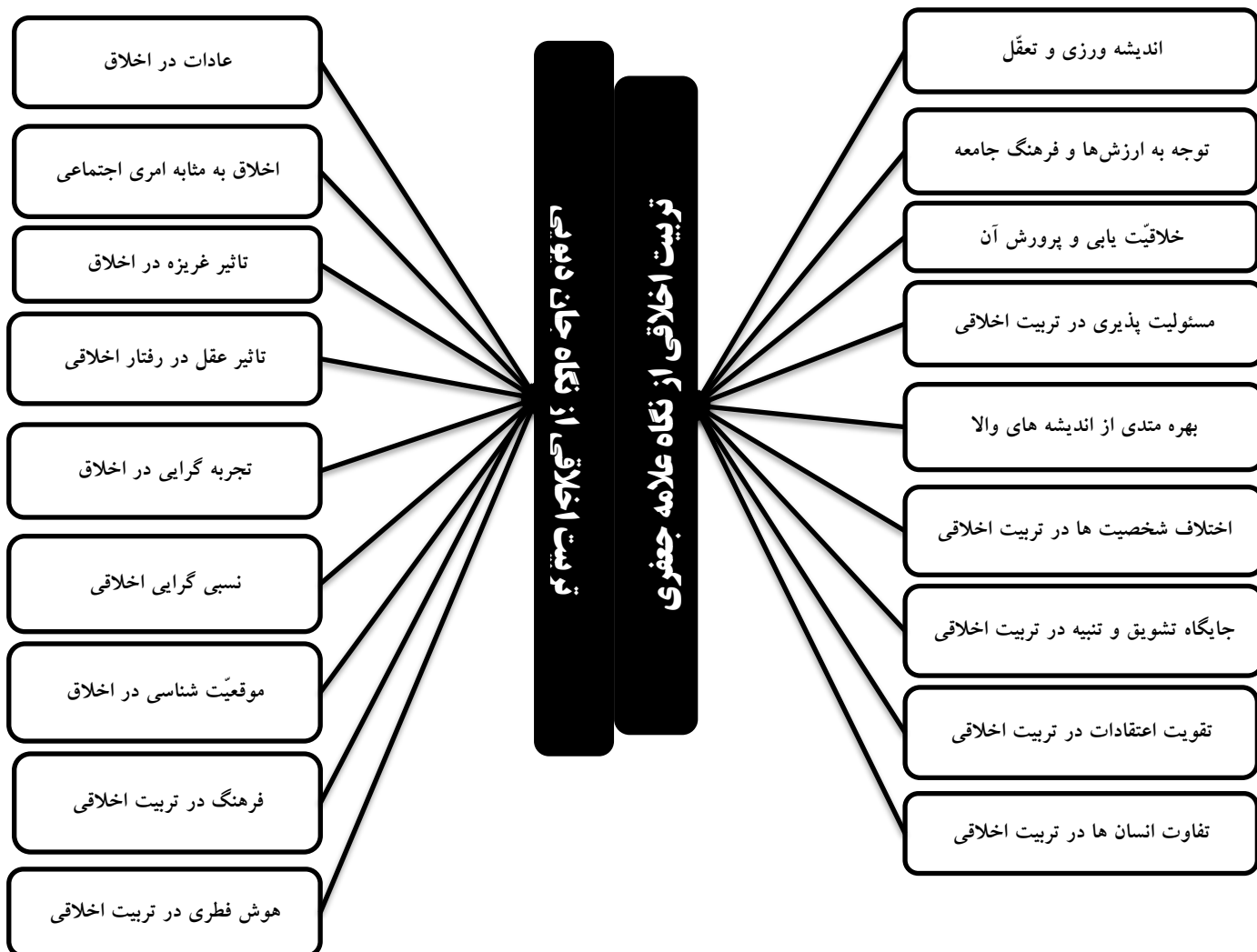
ابزار گردآوری داده‌ها شامل فیش‌برداری تحقیقاتی نظام‌مند و فرم‌های تحلیل مفهومی بود. داده‌های استخراج شده با استفاده از تحلیل مفهومی، تفسیر تأویلی و کدگذاری موضوعی مورد بررسی قرار گرفتند تا مفاهیم محوری، مضامین بنیادین و الگوهای مفهومی مشترک و متمایز در دیدگاه‌های دو فیلسوف شناسایی شود. این فرآیند تحلیلی امکان فهم عمیق‌تری از نسبت میان زیبایی‌شناسی و تربیت اخلاقی در دو سنت فکری متفاوت را فراهم ساخت.

به‌منظور ارتقای روایی و پایایی پژوهش، راهبردهای متعددی به کار گرفته شد؛ از جمله تطبیق مستمر یافته‌ها با منابع اصلی، بهره‌گیری از داوری خبرگان، بازبینی و کدگذاری مجدد داده‌ها توسط پژوهشگر دوم، و مقایسه نتایج با پژوهش‌های مشابه داخلی و خارجی. همچنین، کلیه مراحل

گردآوری و تحلیل داده‌ها به صورت دقیق مستندسازی و در قالب شیوه‌نامه تحلیل پژوهش ثبت گردید تا شفافیت، اتکاپذیری و اعتبار نتایج پژوهش تضمین شود.

جدول ۱. خلاصه روش پژوهش

مؤلفه	شرح
رویکرد پژوهش	کیفی و تطبیقی با تأکید بر روش تطبیقی «برودی»
گام‌های اصلی پژوهش	۱. بررسی زندگی‌نامه و مبانی فلسفی علامه جعفری و جان دیویی ۲. تشریح نظریات زیبایی‌شناختی و هنری ۳. استخراج دلالت‌های تربیت اخلاقی ۴. مقایسه تطبیقی، تحلیل مفهومی و استنتاج فلسفی ۵. ارائه نظریات بدیع و الگوی نظری تلفیقی
جامعه پژوهش	متون و منابع دست‌اول و دست‌دوم مرتبط با دو اندیشمند (کتاب بنیادی، مقالات علمی، پایان‌نامه‌ها و منابع معتبر)
روش نمونه‌گیری	هدفمند؛ انتخاب منابع کلیدی و جستجو در پایگاه‌های ملی و بین‌المللی با واژگان کلیدی تخصصی؛ حذف منابع غیرمرتبط با داوری خبرگان
ابزار گردآوری داده‌ها	فیش‌برداری تحقیقاتی و فرم‌های تحلیل مفهومی
روش تحلیل داده‌ها	تحلیل مفهومی، تفسیر تأویلی و کدگذاری موضوعی به منظور شناسایی شباهت‌ها و تمایزهای دیدگاه‌ها در زیبایی‌شناسی و تربیت اخلاقی
روایی و پایایی	تطبیق با منابع اصیل، داوری خبرگان، بازبینی پژوهشگر دوم، مقایسه با پژوهش‌های مشابه و مستندسازی کامل فرایند تحلیل

شکل ۱. مدل مفهومی اولیه برگرفته از مبانی نظری

سوال اول تحقیق: اشتراکات و افتراقات زیبایی‌شناختی از دیدگاه علامه جعفری و دیویی مبتنی بر اخلاق تربیتی کدامند؟

یافته‌های حاصل از مقایسه تطبیقی دیدگاه‌های جان دیویی و علامه محمدتقی جعفری نشان می‌دهد که هر دو متفکر، زیبایی‌شناسی را یکی از ارکان اساسی تربیت اخلاقی می‌دانند، اما در سطح مبانی فلسفی، غایت‌مندی و جهت‌گیری نهایی زیبایی، تفاوت‌های بنیادینی میان آن‌ها وجود دارد. این تفاوت‌ها ریشه در تفاوت سنت‌های فکری، انسان‌شناسی و هستی‌شناسی دو اندیشمند دارد.

۱. ریشه زیبایی

در اندیشه جان دیویی، زیبایی ریشه در تجربه حسی و ادراک انسانی در تعامل فعال با محیط دارد. از نظر او، زیبایی محصول تجربه‌ای زنده، پویا و موقعیت‌مند است که در بستر زندگی اجتماعی شکل می‌گیرد. در مقابل، علامه جعفری زیبایی را جلوه‌ای از صفات الهی و حقیقت هستی می‌داند که در عالم طبیعت و وجود انسانی متجلی می‌شود.

تحلیل تطبیقی نشان می‌دهد که اگرچه هر دو دیدگاه به نقش ادراک و تجربه انسانی توجه دارند، اما دیویی به تجربه عینی و این‌جهانی بسنده می‌کند، در حالی که جعفری تجربه زیبایی را واجد غایت الهی و معنوی می‌داند. این تفاوت، بنیان افتراق دو رویکرد در تفسیر زیبایی‌شناسی تربیتی است.

۲. نقش طبیعت در تجربه زیبایی

طبیعت در اندیشه دیویی، اصلی‌ترین بستر تجربه زیبایی و منبع شکل‌گیری احساس، خلاقیت و یادگیری اخلاقی است. تجربه زیبایی در طبیعت، انسان را به مشارکت فعال و سازنده در زندگی اجتماعی سوق می‌دهد. در مقابل، علامه جعفری طبیعت را نه تنها منبع زیبایی، بلکه آیینه صفات الهی و زمینه‌ای برای تأمل معنوی و معرفتی می‌داند.

اشتراک دو دیدگاه در تأکید بر طبیعت قابل توجه است، اما تحلیل نشان می‌دهد که نگاه جعفری، طبیعت را به سطحی فراتر از تجربه حسی ارتقا داده و آن را به ابزار معرفت، معنا و خداشناسی پیوند می‌زند.

۳. رابطه هنر و اخلاق

از منظر دیویی، هنر ابزاری نیرومند برای پرورش حساسیت اخلاقی، همدلی اجتماعی و بازسازی تجربه‌های انسانی است. هنر می‌تواند ارزش‌های اجتماعی را به شکلی غیرمستقیم و تجربه‌محور منتقل کند. در مقابل، علامه جعفری هنر را راهی برای تجلی فضایل اخلاقی، تعمیق معنویت و حرکت انسان به سوی حقیقت می‌داند.

تحلیل تطبیقی نشان می‌دهد که هر دو دیدگاه، هنر را واجد نقش تربیتی می‌دانند، اما در نگاه جعفری، هنر صرفاً کارکرد اجتماعی ندارد، بلکه جهت‌گیری کمال‌جویانه و الهی آن برجسته‌تر است.

۴. فرایند شناختی و تحلیلی

در اندیشه دیویی، تجربه زیبایی موجب پرورش تفکر انتقادی، خلاقیت و حل مسئله می‌شود و یادگیری اخلاقی از طریق کنش و تجربه عملی تحقق می‌یابد. در مقابل، علامه جعفری زیبایی را عاملی برای ارتقای عقلانیت، تعمیق معرفت فلسفی و تقویت شناخت دینی می‌داند.

وجه اشتراک دو دیدگاه در این است که زیبایی، محرکی قدرتمند برای رشد شناختی است؛ اما افتراق اصلی آن‌ها در این است که شناخت در دیدگاه جعفری، به حقیقت الهی و معنای متعالی هستی جهت داده می‌شود.

۵. زیبایی در زندگی روزمره

دیویی بر این باور است که زیبایی می‌تواند به فعالیت‌های روزمره، کار، روابط اجتماعی و تجربه‌های عادی زندگی معنا و کیفیت اخلاقی ببخشد. در مقابل، علامه جعفری زیبایی در زندگی روزمره را با مفاهیمی چون شکرگزاری، حضور الهی و پیوند ایمان با زیست روزانه تفسیر می‌کند. تحلیل تطبیقی نشان می‌دهد که هر دو دیدگاه، زیبایی را از حوزه هنر صرف خارج کرده و به متن زندگی وارد می‌کنند، اما در نگاه جعفری، بعد ایمانی و قدسی زندگی روزمره نقش پررنگ‌تری دارد.

۶. خودسازی اخلاقی از طریق زیبایی

در اندیشه دیویی، تجربه زیبایی به شکل‌گیری عادات اخلاقی، انتخاب‌های مسئولانه و رشد تدریجی شخصیت اخلاقی می‌انجامد. در مقابل، علامه جعفری زیبایی را مسیر تهذیب نفس، تعالی روح و تقرب به کمال انسانی می‌داند.

هر دو دیدگاه، زیبایی را سرمایه‌ای برای خودسازی اخلاقی تلقی می‌کنند، اما تحلیل نشان می‌دهد که تأکید جعفری بر صیوررت اخلاقی و تعالی معنوی انسان عمیق‌تر و غایت‌مندتر است.

جدول ۲. اشتراکات و افتراقات نظرات دو اندیشمند

موضوع	جان دیویی	علامه جعفری	اشتراکات	افتراقات
ریشه زیبایی	تجربه حسی و ادراک انسانی در پیوند با محیط	زیبایی، جلوه‌ای از صفات الهی و حقیقت هستی	هر دو به تجربه و ادراک انسانی توجه دارند	دیویی رویکرد عینی - تجربی / جعفری رویکرد الهی و غایی
نقش طبیعت	طبیعت اصلی‌ترین منبع تجربه زیبایی	طبیعت، آینه صفات الهی و زمینه تامل معنوی	تاکید بر طبیعت	معنویت و هدف‌گرایی در نگاه جعفری ملموس‌تر است
رابطه هنر و اخلاق	هنر ابزار ترویج حساسیت اخلاقی و پرورش ارزش‌های اجتماعی	هنر راه تبلور فضایل اخلاقی، معنویت و راهی به سوی حقیقت	هنر و زیباشناسی در تربیت اخلاقی	حرکت هنر به سوی کمال معنوی و الهی در نگاه جعفری برجسته‌تر است
فرایند شناختی و تحلیلی	پرورش تفکر انتقادی و خلاق با تجربه آثار زیبا	زیبایی باعث ارتقاء عقلانیت و معرفت دینی و فلسفی	زیبایی محرک فرایند شناخت	نگاه جعفری آمیخته با معرفت دینی و جهت‌گیری به حقیقت الهی است
زیبایی در زندگی روزمره	معنا بخشی به کارها و روابط اجتماعی از طریق تجربه زیبایی	شکرگزاری، معنابخشی الهی و اتصال ایمان به لحظات زیبایی	اهمیت دادن به زیبایی در زندگی روزمره	توجه ویژه به بعد ایمانی و شکرگزاری الهی در نگرش جعفری
خودسازی اخلاقی با زیبایی	رشد عادات و تصمیمات اخلاقی از راه زیبایی	زیبایی مسیر تهذیب نفس و ارتقاء معنوی	زیبایی به عنوان سرمایه خودسازی و تعالی اخلاقی	تاکید جعفری بر تعالی روح و تهذیب نفس عمیق‌تر است

به‌طور کلی، یافته‌های این جدول نشان می‌دهد که:

اشتراک اصلی دیویی و جعفری در توجه به نقش بنیادین زیبایی در تربیت اخلاقی، رشد شناختی و شکل‌گیری شخصیت انسانی است.

افتراق اساسی آن‌ها در مبانی هستی‌شناختی و غایت تربیت اخلاقی نهفته است؛ به گونه‌ای که دیویی رویکردی انسان‌محور، تجربه‌گرا و اجتماعی دارد، در حالی که علامه جعفری رویکردی خدامحور، معناگرا و کمال‌جویانه اتخاذ می‌کند.

این نتایج زمینه نظری لازم برای ارائه الگوی تلفیقی زیبایی‌شناختی در تربیت اخلاقی را فراهم می‌سازد؛ الگویی که می‌تواند با بهره‌گیری از تجربه‌محوری و پویایی اندیشه دیویی و عمق معنوی و غایت‌گرایانه دیدگاه علامه جعفری، پاسخ‌گوی نیازهای تربیتی معاصر در بسترهای فرهنگی-دینی مختلف باشد.

سوال دوم تحقیق: اصول و ارزش‌های زیبایی‌شناختی از نگاه جان دیویی در تربیت اخلاقی کدامند؟

یافته‌های جدول ۳ نشان می‌دهد که از منظر جان دیویی، زیبایی‌شناسی نه یک مقوله صرفاً هنری یا زیباشناختی محدود، بلکه فرایندی تربیتی، تجربه‌محور و اخلاق‌ساز است که در بستر زندگی فردی و اجتماعی انسان تحقق می‌یابد. دیویی با پیوند دادن تجربه زیباشناسانه به یادگیری، اخلاق و رشد شخصیت، چارچوبی پویا برای تربیت اخلاقی ارائه می‌کند که بر کنش، تعامل و بازاندیشی مستمر استوار است.

۱. تجربه زیباشناسانه به‌مثابه بنیان تربیت اخلاقی

در بعد «تجربه زیباشناسانه»، دیویی تجربه را هسته مرکزی تربیت اخلاقی می‌داند. درگیری حسی و عاطفی، استمرار تجربه و فهم انتقادی زیبایی، نشان می‌دهد که اخلاق نه از راه تحمیل هنجارها، بلکه از طریق زیست فعال و معنادار تجربه‌ها شکل می‌گیرد. ارزش‌هایی مانند رشد خلاقیت، لذت

از تجربه و اثرگذاری بلندمدت بیانگر آن است که تجربه زیباشناسانه، عمیق و ماندگار بوده و زمینه‌ساز درونی‌شدن ارزش‌های اخلاقی می‌شود. تأکید بر «حق تفسیر برای هر فرد» نیز بیانگر رویکرد ضد اقتدارگرایانه دیویی در تربیت اخلاقی است.

۲. معنویت در چارچوب تجربه انسانی

برخلاف رویکردهای متافیزیکی، دیویی معنویت را نه در اتصال مستقیم به امر قدسی، بلکه در تعالی تجربه انسانی و اجتماعی تفسیر می‌کند. مؤلفه‌هایی چون تعالی، معناتلبی و ارتباط با مطلق، در نگاه دیویی به صورت تمرکز ذهنی، آرامش درونی و معناجویی در تجربه‌های زیسته ظهور می‌یابد. ارزش‌هایی نظیر امیدواری، آرامش و کشف لایه‌های پنهان زندگی نشان می‌دهد که دیویی، تربیت اخلاقی را فرایندی معناگرا می‌داند که بدون نیاز به آموزه‌های صلب دینی، می‌تواند به ژرفای وجود انسانی راه یابد.

۳. خلاقیت به‌عنوان موتور رشد اخلاقی

بعد «خلاقیت» در اندیشه دیویی نقشی کلیدی دارد. نوآوری، سیالیت اندیشه و ریسک‌پذیری، بیانگر این است که تربیت اخلاقی باید زمینه تجربه، خطا و آزمون را فراهم کند. ارزش‌هایی چون پذیرش خطا، انعطاف‌پذیری ذهنی و جرئت تجربه جدید نشان می‌دهد که دیویی اخلاق را امری ایستا نمی‌داند، بلکه آن را نتیجه کنش خلاق انسان در مواجهه با موقعیت‌های پیچیده زندگی تلقی می‌کند. این رویکرد، اخلاق را از اطاعت صرف به مسئولیت‌پذیری خلاقانه ارتقا می‌دهد.

۴. عقلانیت و تفکر انتقادی

در بعد عقلانیت، دیویی بر تفکر انتقادی، مسئله‌محوری و بازنگری مستمر تأکید دارد. خردورزی، حل مسئله از راه تجربه و پذیرش خطا، نشان می‌دهد که اخلاق در نگاه او حاصل گفت‌وگوی عقلانی انسان با واقعیت است. ارزش‌هایی چون استقلال فکری و اصلاح‌پذیری بیانگر این نکته است که تربیت اخلاقی باید فرد را به فاعل آگاه و نقاد تبدیل کند، نه مقلدی منفعل.

۵. اخلاق اجتماعی و زندگی جمعی

اخلاق اجتماعی در اندیشه دیویی، یکی از برجسته‌ترین ابعاد تربیت اخلاقی مبتنی بر زیبایی‌شناسی است. همکاری، احترام متقابل و خیر جمعی نشان می‌دهد که زیبایی، زمانی به اخلاق منتهی می‌شود که در خدمت زیست اجتماعی عادلانه و انسانی قرار گیرد. ارزش‌هایی نظیر مسئولیت اجتماعی، اعتماد و هدفمندی اجتماعی عمل خیر، اخلاق را به سطح کنش جمعی ارتقا داده و آن را از فردگرایی صرف جدا می‌کند.

۶. آزادی به‌عنوان شرط رشد اخلاقی

دیویی آزادی را شرط ضروری تجربه زیباشناسانه و تربیت اخلاقی می‌داند. آزادی عقیده، آزادی عمل و آزادی خلاقیت، امکان بروز شخصیت اخلاقی را فراهم می‌سازد. ارزش‌هایی چون احترام به تنوع دیدگاه‌ها، حق تجربه آزادانه و جسارت ایده‌پردازی، نشان می‌دهد که در نگاه دیویی، اخلاق بدون آزادی، به انضباطی تحمیلی و فاقد اصالت تبدیل می‌شود.

۷. رشد فردی و خودسازی

بعد «رشد فردی» نشان می‌دهد که تربیت اخلاقی در اندیشه دیویی، فرایندی درونی و تدریجی است. خودآگاهی، مسئولیت‌پذیری و کمال‌جویی، به رشد استقلال فردی و عمل بر پایه وجدان منتهی می‌شود. رضایت حاصل از رشد و یادگیری، بیانگر پیوند میان زیبایی، اخلاق و شکوفایی شخصیت انسانی است.

۸. عدالت به‌عنوان ارزش زیباشناختی

دیویی عدالت را نه صرفاً مفهومی حقوقی، بلکه ارزشی زیباشناختی و اخلاقی می‌داند. عدالت‌محوری، نقد ظلم و انصاف، نشان می‌دهد که تجربه زیبایی باید به حساسیت نسبت به رنج دیگران و مبارزه با تبعیض منجر شود. حمایت از محرومان و احترام به تفاوت‌ها، اخلاق را در بستر عدالت اجتماعی معنا می‌بخشد.

۹. وفاداری و ثبات اخلاقی

وفاداری به ارزش‌ها، جمع و امانت‌داری، نشان‌دهنده بعد تعهد در اخلاق دیویی است. این تعهد، نه تحمیلی، بلکه حاصل درونی‌شدن ارزش‌ها از طریق تجربه است. ثبات اخلاقی فردی و اعتماد اجتماعی، نتیجه چنین وفاداری آگاهانه‌ای است.

۱۰. زیبایی به مثابه زیست اخلاقی

در نهایت، بعد «زیبایی» نشان می‌دهد که در نگاه دیویی، اخلاق و زیبایی از یکدیگر جدا نیستند. توجه به زیبایی محیط و رفتار، هنردوستی و شکرگزاری، اخلاق را به زیباشناسی زیست روزمره پیوند می‌زند. شادی اصیل و رضایت وجودی، نتیجه این هم‌نشینی اخلاق و زیبایی است.

جدول ۳. اصول و ارزش‌های زیبایی‌شناختی از نگاه جان دیویی در تربیت اخلاقی

بعد	مولفه	اصل زیباشناختی (دیویی)	ارزش زیباشناختی (دیویی)
تجربه زیباشناسانه	درگیری حسی و عاطفی	تجربه‌محوری و ادغام با احساسات	رشد خلاقیت، لذت از تجربه
	استمرار تجربه	پیوستگی تجربه	اثرگذاری بلندمدت
	فهم زیبایی	تفسیر انتقادی و آزاد	حق تفسیر برای هر فرد
معنویت	تعالی	جستجوی رشد و تعالی در تجربه	امیدواری، معناجویی، کشف لایه‌های پنهان
	معناطلبی	معنا در تجربه انسانی/اجتماعی	تفسیر معانی زندگی و ارزش‌ها
	ارتباط با مطلق	تمرکز ذهنی و آرامش با تجربه	آرامش درونی و امید
خلاقیت	نوآوری	آزاداندیشی و تولید ایده‌های تازه	رشد نوآوری
	سیالیت اندیشه	تفکر سیال و عبور از قالب‌ها	پذیرش خطا و انعطاف‌پذیری ذهنی
	ریسک‌پذیری	جرئت تجربه جدید	عبور از ترس و پذیرش ابهام
عقلانیت	خردورزی	تفکر انتقادی و علمی	تأکید بر مشاهده و آزمایش
	مسئله‌محوری	حل مسئله از راه تجربه	استقلال فکری
	تامل و بازنگری	بازنگری مستمر، پذیرش و اصلاح خطا	بازاندیشی و اصلاح‌پذیری
اخلاق اجتماعی	همکاری	تأکید بر مشارکت اجتماعی	تقویت حس مسئولیت و اعتماد
	احترام متقابل	احترام به تفاوت‌ها و تکثر	پذیرش کثرت فرهنگی و فکری
	خیر جمعی	عمل اخلاقی برای رفاه دیگران	هدفمندی اجتماعی عمل خیر
آزادی	آزادی عقیده	آزادی در انتخاب و اظهار عقیده	احترام به تنوع دیدگاه
	آزادی عمل	آزادی در یادگیری و عمل	حق تجربه آزادانه
	آزادی خلاقیت	آزادی خلاقانه در بیان و تولید	اعتماد به خود و جسارت ایده‌پردازی
رشد فردی	خودآگاهی	کاوش درونی برای شناخت خود	رشد استقلال فردی
	مسئولیت‌پذیری	مسئولیت‌پذیری نسبت به خود و جامعه	عمل بر پایه وجدان
	کمال‌جویی	تلاش مستمر برای بهتر شدن	رضایت در رشد و یادگیری
عدالت	عدالت‌محوری	توزیع عادلانه فرصت‌ها	حمایت از محرومان
	نقد ظلم	انتقاد آزاد از تبعیض و بی‌عدالتی	حساسیت نسبت به رنج دیگران
	انصاف	برخورد بی‌طرفانه	احترام به تفاوت‌ها
وفاداری	وفاداری به ارزش‌ها	پایبندی فعال به ارزش‌ها	ثبات اخلاقی فردی
	وفاداری به جمع	تعهد جمعی و مشارکت	حس اعتماد اجتماعی
	امانت‌داری	احترام به اموال و اعتماد عمومی	مسئولیت‌پذیری در امانت
زیبایی	تجربه زیبایی	توجه به زیبایی محیط و رفتار	زیباشناسی رفتار و محیط
	هنردوستی	علاقه به هنر و نقادی اجتماعی هنر	رشد ذوق هنری و لذت از هنر
	شکرگزاری و قدردانی	قدردانی از زیبایی و نعمت‌ها	شادی اصیل و رضایت وجودی

بر اساس تحلیل جدول ۳ می‌توان گفت که در اندیشه جان دیویی، تربیت اخلاقی مبتنی بر زیبایی‌شناسی:

- تجربه‌محور، پویا و موقعیت‌مند است؛

- بر عقلانیت انتقادی، خلاقیت و آزادی تأکید دارد؛
- اخلاق را در بستر زندگی اجتماعی و عدالت‌محور معنا می‌کند؛
- زیبایی را به‌عنوان کیفیتی از زیست اخلاقی انسان تفسیر می‌نماید.

سوال سوم تحقیق: اصول و ارزش‌های زیبایی شناختی جان دیویی و علامه جعفری در تربیت اخلاقی کدامند؟

یافته‌های این جدول نشان می‌دهد که تلفیق اندیشه‌های زیباشناختی جان دیویی و علامه محمدتقی جعفری، به شکل‌گیری چارچوبی چندبعدی، پویا و معنامحور در تربیت اخلاقی منجر شده است. این چارچوب، ضمن حفظ تمایزهای مبنایی دو متفکر، می‌کوشد از هم‌پوشانی‌های کارکردی آن‌ها برای پاسخ‌گویی به نیازهای تربیتی انسان معاصر بهره‌گیرد.

۱. تجربه زیباشناسانه؛ پیوند تجربه زیسته و شهود معنوی

در بعد تجربه زیباشناسانه، تلفیق تجربه عمیق و زنده مبتنی بر درگیری حسی-عاطفی (دیویی) با تجربه شهودی-معنوی (جعفری)، به درکی جامع از زیبایی می‌انجامد. استمرار تجربه و تعمیق فهم زیبایی، نه تنها موجب لذت و رشد خلاقیت فردی می‌شود، بلکه زمینه تعالی معنوی و شوق به کمال اخلاقی را نیز فراهم می‌سازد. بدین ترتیب، تجربه زیبایی از سطح لذت‌آنی فراتر رفته و به عامل تحول اخلاقی تبدیل می‌شود.

۲. معنویت و تعالی؛ معناجویی دوسطحی

در این بعد، معناجویی از طریق تجربه‌های روزمره و زیسته (دیویی) با سیر انفسی به سوی حقیقت مطلق و الهی (جعفری) پیوند می‌خورد. ارزش‌های حاصل از این تلفیق، از یک سو به رضایت، امید و انگیزش فردی و از سوی دیگر به قرب الهی و کشف معنای قدسی زندگی منتهی می‌شود. چنین رویکردی امکان می‌دهد که تربیت اخلاقی، هم پاسخ‌گوی نیازهای روان‌شناختی فرد باشد و هم ریشه در مبانی معنوی عمیق داشته باشد.

۳. خلاقیت و نوآوری؛ آزادی هدایت‌شده

تلفیق آزاداندیشی و پذیرش نوآوری در دیدگاه دیویی با نوآوری هدایت‌شده و الهام‌پذیر در اندیشه جعفری، به الگویی از خلاقیت می‌انجامد که در عین پویایی، از بی‌قیدی اخلاقی مصون است. در سطح ارزشی، این بعد به استقلال فکری، شکوفایی خلاقیت فردی و هم‌زمان رشد استعدادهای الهی و خلاقیت معنوی منجر می‌شود. بدین سان، خلاقیت به کنشی مسئولانه و اخلاق‌محور تبدیل می‌گردد.

۴. عقلانیت و تأمل؛ از نقد تا تزکیه

در بعد عقلانیت، تفکر انتقادی و تأمل تجربی دیویی با تعقل قدسی و شهود معنوی جعفری هم‌نشین می‌شود. این هم‌نشینی موجب شکل‌گیری عقلانیتی چندلایه می‌گردد که هم اصلاح‌پذیر و گفت‌وگومحور است و هم به توبه، بازگشت و تعمیق فهم دینی می‌انجامد. بنابراین، بازاندیشی اخلاقی نه تنها در سطح شناخت، بلکه در سطح وجودی فرد تحقق می‌یابد.

۵. اخلاق اجتماعی؛ همبستگی انسانی و ایمانی

در این بعد، همکاری، احترام به تفاوت‌ها و خیر جمعی (دیویی) با تعاون برای حق، عدالت و اخوت ایمانی (جعفری) تلفیق می‌شود. ارزش‌های برآمده از این پیوند، به انسجام و وحدت اجتماعی و در عین حال تقویت کرامت انسانی و وحدت ایمانی می‌انجامد. این رویکرد نشان می‌دهد که اخلاق اجتماعی می‌تواند هم دموکراتیک و مشارکتی و هم مبتنی بر تعهد معنوی باشد.

۶. آزادی؛ آزادی مسئولانه و معنادار

آزادی در الگوی تلفیقی، نه رهایی مطلق، بلکه آزادی مسئولانه است. آزادی اندیشه، عمل و خلاقیت (دیویی) در کنار آزادی مقید به شریعت و اخلاق (جعفری)، به ارزشی منتهی می‌شود که هم ابراز فردی و کشف زیبایی را ممکن می‌سازد و هم مانع از فروغلتیدن به نسبی‌گرایی اخلاقی می‌گردد.

۷. رشد فردی؛ خودآگاهی تا خودسازی

در این بعد، خودآگاهی و رشد فردی (دیویی) با خودشناسی عرفانی و تهذیب نفس (جعفری) ادغام می‌شود. ارزش‌های حاصل، شامل مسئولیت‌پذیری اخلاقی، رشد شخصیت و در سطحی عمیق‌تر خودسازی معنوی و اخلاقی است. بدین ترتیب، رشد فردی به فرآیندی مستمر و غایت‌مند تبدیل می‌شود.

۸. عدالت؛ انسان‌گرایی متصل به وحی

عدالت در الگوی تلفیقی، از عدالت اجتماعی مبتنی بر انسان‌گرایی (دیویی) به عدالت مبتنی بر وحی و شریعت (جعفری) گسترش می‌یابد. ارزش‌هایی چون انصاف، نقد ظلم و تعهد به عدالت پایدار، در این چارچوب، هم وجه اجتماعی دارند و هم پشتوانه الهی می‌یابند.

۹. وفاداری؛ تعهد عرفی و ایمانی

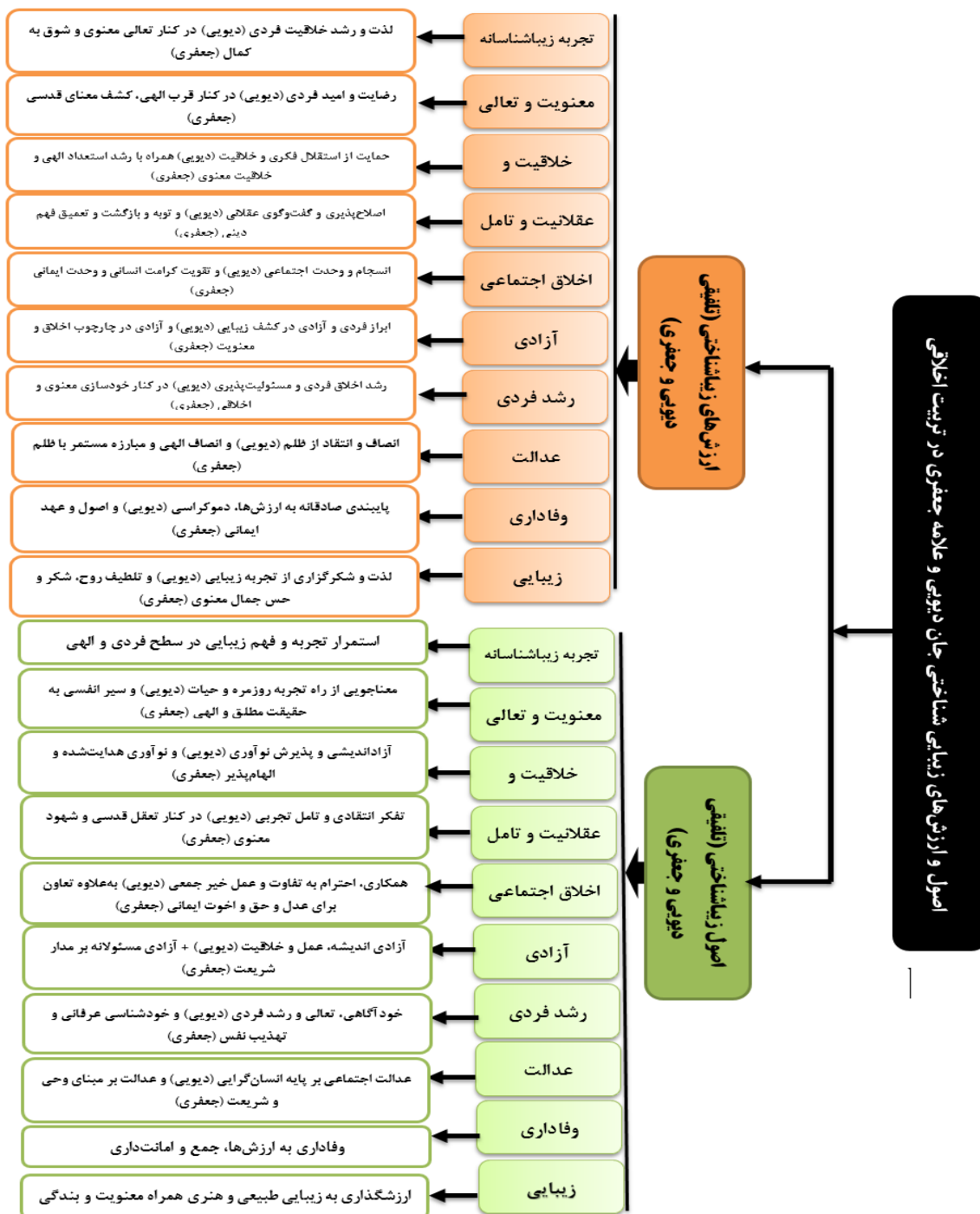
وفاداری در این مدل، شامل پابندی به ارزش‌ها، جمع و امانت‌داری است که در هر دو دیدگاه وجود دارد؛ با این تفاوت که در دیویی بیشتر رنگ عرفی و دموکراتیک دارد و در جعفری، ماهیتی ایمانی و عهدمحور می‌یابد. ارزش‌های این بعد، پابندی صادقانه به ارزش‌ها و مسئولیت اجتماعی و دینی است.

۱۰. زیبایی؛ لذت معنادار و تلطیف روح

در نهایت، زیبایی در الگوی تلفیقی، هم شامل ارزش‌گذاری به زیبایی طبیعی و هنری (دیویی) و هم آمیخته با معنویت و بندگی (جعفری) است. ارزش‌های برآمده از این بعد، از لذت و شکرگزاری از تجربه زیبایی تا تلطیف روح و حس جمال معنوی را در بر می‌گیرد و زیبایی را به ابزار تعالی اخلاقی تبدیل می‌کند.

جدول ۴. اصول و ارزش‌های زیبایی‌شناختی جان دیویی و علامه جعفری در تربیت اخلاقی

بعد	اصول زیبایی‌شناختی (تلفیقی دیویی و جعفری)	ارزش‌های زیبایی‌شناختی (تلفیقی دیویی و جعفری)
تجربه	تجربه عمیق و زنده با درگیری حسی-عاطفی (دیویی) و شهودی-معنوی (جعفری)؛	لذت و رشد خلاقیت فردی (دیویی) در کنار تعالی معنوی و شوق به
زیباشناسانه	استمرار تجربه و فهم زیبایی در سطح فردی و الهی	کمال (جعفری)
معنویت و تعالی	معناجویی از راه تجربه روزمره و حیات (دیویی) و سیر انفسی به حقیقت مطلق و الهی (جعفری)	رضایت و امید فردی (دیویی) در کنار قرب الهی، کشف معنای قدسی (جعفری)
خلاقیت و نوآوری	آزاداندیشی و پذیرش نوآوری (دیویی) و نوآوری هدایت‌شده و الهام‌پذیر (جعفری)	حمایت از استقلال فکری و خلاقیت (دیویی) همراه با رشد استعداد الهی و خلاقیت معنوی (جعفری)
عقلانیت و تامل	تفکر انتقادی و تامل تجربی (دیویی) در کنار تعقل قدسی و شهود معنوی (جعفری)	اصلاح‌پذیری و گفت‌وگوی عقلانی (دیویی) و توبه و بازگشت و تعمیق فهم دینی (جعفری)
اخلاق اجتماعی	همکاری، احترام به تفاوت و عمل خیر جمعی (دیویی) به‌علاوه تعاون برای عدل و حق و اخوت ایمانی (جعفری)	انسجام و وحدت اجتماعی (دیویی) و تقویت کرامت انسانی و وحدت ایمانی (جعفری)
آزادی	آزادی اندیشه، عمل و خلاقیت (دیویی) + آزادی مسئولانه بر مدار شریعت (جعفری)	ابراز فردی و آزادی در کشف زیبایی (دیویی) و آزادی در چارچوب اخلاق و معنویت (جعفری)
رشد فردی	خودآگاهی، تعالی و رشد فردی (دیویی) و خودشناسی عرفانی و تهذیب نفس (جعفری)	رشد اخلاق فردی و مسئولیت‌پذیری (دیویی) در کنار خودسازی معنوی و اخلاقی (جعفری)
عدالت	عدالت اجتماعی بر پایه انسان‌گرایی (دیویی) و عدالت بر مبنای وحی و شریعت (جعفری)	انصاف و انتقاد از ظلم (دیویی) و انصاف الهی و مبارزه مستمر با ظلم (جعفری)
وفاداری	وفاداری به ارزش‌ها، جمع و امانت‌داری (هر دو: دیویی و جعفری) با رویکرد عرفی یا ایمانی	پابندی صادقانه به ارزش‌ها، دموکراسی (دیویی) و اصول و عهد ایمانی (جعفری)
زیبایی	ارزش‌گذاری به زیبایی طبیعی و هنری همراه معنویت و بندگی (هر دو، با تأکیدات متفاوت)	لذت و شکرگزاری از تجربه زیبایی (دیویی) و تلطیف روح، شکر و حس جمال معنوی (جعفری)

شکل ۲. مدل مفهومی زیبایی‌شناختی از دیدگاه علامه جعفری و دیوبی مبتنی بر اخلاق تربیتی

بر اساس تحلیل این جدول می‌توان نتیجه گرفت که:

- الگوی تلفیقی دیوبی و جعفری، تعادلی میان تجربه‌گرایی و معناگرایی ایجاد می‌کند؛
- تربیت اخلاقی در این چارچوب، هم بر رشد فردی و اجتماعی و هم بر تعالی معنوی تأکید دارد؛
- آزادی، خلاقیت و عقلانیت همواره با مسئولیت اخلاقی همراه‌اند؛
- زیبایی‌شناسی به‌عنوان پیونددهنده اخلاق، هنر و معنویت، نقشی محوری در تربیت اخلاقی ایفا می‌کند.

این یافته‌ها پشتوانه نظری لازم برای شکل ۱ (الگوی نظری تلفیقی) و شکل ۲ (الگوی نهایی کاربردی) را فراهم می‌سازد و نشان می‌دهد که می‌توان با بهره‌گیری از اشتراکات دو سنت فکری، الگویی بومی - کارآمد برای تربیت اخلاقی در نظام‌های آموزشی معاصر ارائه داد.

بحث و نتیجه‌گیری

یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که اصول و ارزش‌های زیبایی‌شناختی در تربیت اخلاقی، بر اساس تحلیل تطبیقی اندیشه‌های جان دیویی و علامه محمدتقی جعفری، در قالب چارچوبی چندبعدی شامل تجربه زیباشناسانه، معنویت و تعالی، خلاقیت، عقلانیت، اخلاق اجتماعی، آزادی، رشد فردی، عدالت، وفاداری و زیبایی به‌مثابه زیست اخلاقی قابل تبیین است. این نتایج نشان می‌دهد که زیبایی‌شناسی نه یک عنصر حاشیه‌ای، بلکه یکی از بنیان‌های اساسی تربیت اخلاقی است که می‌تواند به شکل‌گیری شخصیت اخلاقی، توسعه حساسیت ارزشی و درونی‌سازی پایدار ارزش‌های اخلاقی منجر شود. این یافته با دیدگاه‌هایی همسو است که بر نقش تجربه زیبایی‌شناختی در شکل‌دهی هویت اخلاقی و پرورش حساسیت اخلاقی تأکید دارند و نشان می‌دهند که تجربه زیبایی می‌تواند زمینه‌ساز درک عمیق‌تر ارزش‌های انسانی و مسئولیت اجتماعی شود (3, 4). در این چارچوب، زیبایی‌شناسی به‌عنوان پلی میان تجربه، معنا و اخلاق، نقش مهمی در تحقق تربیت اخلاقی جامع ایفا می‌کند.

یکی از مهم‌ترین یافته‌های پژوهش حاضر، نقش محوری تجربه زیباشناسانه در شکل‌گیری تربیت اخلاقی است. نتایج نشان داد که در اندیشه دیویی، تجربه زیبایی‌شناختی به‌عنوان بنیان رشد اخلاقی، موجب تقویت تفکر انتقادی، خلاقیت و مسئولیت اجتماعی می‌شود. این یافته با نتایج پژوهش‌هایی که تجربه زیباشناسانه را عامل مهمی در رشد اخلاق اجتماعی و شکل‌گیری شخصیت اخلاقی می‌دانند، همسو است (10, 12). همچنین، این نتایج با دیدگاه‌هایی که تجربه را عنصر مرکزی فرآیند تربیت دانسته و معتقدند که یادگیری اخلاقی از طریق تعامل فعال با جهان و تجربه‌های معنادار شکل می‌گیرد، هم‌راستا است (5). در این چارچوب، تجربه زیبایی‌شناختی می‌تواند بستری برای ادغام احساس، شناخت و عمل فراهم کرده و زمینه‌ساز شکل‌گیری اخلاق زیسته شود. علاوه بر این، پژوهش‌های جدید نشان داده‌اند که تجربه زیبایی‌شناختی می‌تواند به تعمیق یادگیری، توسعه تفکر انتقادی و افزایش توانایی درک پیچیدگی‌های اخلاقی منجر شود، که این امر نقش مهمی در تربیت اخلاقی انسان ایفا می‌کند (13).

در مقابل، نتایج پژوهش حاضر نشان داد که در اندیشه علامه جعفری، تجربه زیبایی‌شناختی دارای ابعاد معنوی و غایت‌مند است و می‌تواند به تعالی اخلاقی و رشد معنوی انسان منجر شود. این یافته با دیدگاه علامه جعفری که زیبایی را جلوه‌ای از حقیقت و عاملی برای رشد معنوی و اخلاقی انسان می‌داند، همسو است (14). همچنین، پژوهش‌های انجام‌شده در این حوزه نشان داده‌اند که در اندیشه علامه جعفری، زیبایی‌شناسی با مفاهیمی مانند خودسازی، مسئولیت اخلاقی و تحقق حیات معقول پیوند دارد و می‌تواند نقش مهمی در تربیت اخلاقی ایفا کند (15, 16). این نتایج نشان می‌دهد که زیبایی‌شناسی در این دیدگاه، نه تنها ابزاری برای تجربه زیبایی، بلکه عاملی برای هدایت انسان به سوی کمال اخلاقی و معنوی است. این تفاوت در تفسیر زیبایی‌شناسی میان دیویی و علامه جعفری، بیانگر تفاوت در مبانی فلسفی دو رویکرد است، اما در عین حال، هر دو دیدگاه بر نقش تربیتی زیبایی تأکید دارند.

یکی دیگر از یافته‌های مهم پژوهش حاضر، نقش خلاقیت و عقلانیت در تربیت اخلاقی مبتنی بر زیبایی‌شناسی بود. نتایج نشان داد که در اندیشه دیویی، خلاقیت و تفکر انتقادی از عناصر اساسی تربیت اخلاقی هستند و تجربه زیبایی‌شناختی می‌تواند به توسعه این توانایی‌ها کمک کند. این یافته با دیدگاه‌هایی همسو است که خلاقیت را یکی از عوامل مهم در رشد اخلاقی و توسعه توانایی‌های شناختی و اجتماعی انسان می‌دانند (7, 11). همچنین، پژوهش‌ها نشان داده‌اند که تجربه زیبایی‌شناختی می‌تواند به تقویت توانایی حل مسئله، افزایش انعطاف‌پذیری شناختی و توسعه تفکر انتقادی منجر شود، که این امر نقش مهمی در تربیت اخلاقی ایفا می‌کند (20). در مقابل، در اندیشه علامه جعفری، خلاقیت و عقلانیت در چارچوبی

معنامحور و غایت‌مند تفسیر می‌شوند و به‌عنوان ابزارهایی برای تحقق رشد معنوی و اخلاقی انسان مورد توجه قرار می‌گیرند (16). این نتایج نشان می‌دهد که ترکیب این دو رویکرد می‌تواند به شکل‌گیری چارچوبی جامع برای تربیت اخلاقی منجر شود که هم به توسعه توانایی‌های شناختی و اجتماعی انسان توجه دارد و هم ابعاد معنوی و اخلاقی او را در نظر می‌گیرد.

یافته‌های پژوهش همچنین نشان داد که زیبایی‌شناسی نقش مهمی در شکل‌گیری اخلاق اجتماعی و مسئولیت اجتماعی دارد. در اندیشه دیویی، تجربه زیبایی‌شناختی می‌تواند به تقویت حس همدلی، مسئولیت اجتماعی و مشارکت در زندگی اجتماعی منجر شود. این یافته با دیدگاه‌هایی که تربیت اخلاقی را فرآیندی اجتماعی دانسته و بر نقش تجربه اجتماعی در شکل‌گیری ارزش‌های اخلاقی تأکید دارند، همسو است (6, 10). همچنین، پژوهش‌ها نشان داده‌اند که تربیت زیبایی‌شناختی می‌تواند به تقویت ارزش‌هایی مانند عدالت، احترام به دیگران و مسئولیت اجتماعی منجر شود (4). در اندیشه علامه جعفری نیز، زیبایی‌شناسی با مفاهیمی مانند عدالت، مسئولیت اخلاقی و تعهد اجتماعی پیوند دارد و می‌تواند به شکل‌گیری شخصیت اخلاقی مسئول منجر شود (15). این نتایج نشان می‌دهد که زیبایی‌شناسی می‌تواند به‌عنوان ابزاری برای تقویت اخلاق اجتماعی و توسعه جامعه اخلاق‌مدار مورد استفاده قرار گیرد.

یکی دیگر از نتایج مهم پژوهش حاضر، امکان ارائه یک الگوی تلفیقی مبتنی بر ترکیب دیدگاه‌های دیویی و علامه جعفری بود. نتایج نشان داد که ترکیب تجربه‌گرایی دیویی با معناگرایی علامه جعفری می‌تواند به شکل‌گیری چارچوبی جامع برای تربیت اخلاقی منجر شود که هم به ابعاد تجربه‌انسانی توجه دارد و هم ابعاد معنوی و اخلاقی انسان را در نظر می‌گیرد. این یافته با پژوهش‌هایی که بر اهمیت تلفیق دیدگاه‌های مختلف فلسفی برای توسعه نظریه‌های تربیتی جامع تأکید دارند، همسو است (17, 18). همچنین، پژوهش‌های انجام‌شده در حوزه فلسفه تعلیم و تربیت نشان داده‌اند که بهره‌گیری از دیدگاه‌های مختلف فلسفی می‌تواند به توسعه نظریه‌های تربیتی متناسب با نیازهای فرهنگی و اجتماعی جوامع مختلف منجر شود (9, 19). این نتایج نشان می‌دهد که الگوی تلفیقی ارائه‌شده در این پژوهش می‌تواند به‌عنوان چارچوبی نظری برای طراحی برنامه‌های تربیت اخلاقی مورد استفاده قرار گیرد.

در مجموع، نتایج پژوهش حاضر نشان داد که زیبایی‌شناسی نقش مهمی در تربیت اخلاقی ایفا می‌کند و می‌تواند به‌عنوان یکی از مبانی اساسی تربیت اخلاقی مورد استفاده قرار گیرد. این یافته با دیدگاه‌هایی همسو است که بر ضرورت بازاندیشی در مبانی تربیت اخلاقی و توجه به ابعاد مختلف وجودی انسان تأکید دارند (1, 2). همچنین، این نتایج نشان می‌دهد که تربیت اخلاقی مؤثر، مستلزم توجه به تجربه، معنا، عقلانیت، خلاقیت و مسئولیت اجتماعی است و زیبایی‌شناسی می‌تواند نقش مهمی در تحقق این اهداف ایفا کند. بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که بهره‌گیری از اصول و ارزش‌های زیبایی‌شناختی می‌تواند به توسعه نظام‌های تربیت اخلاقی جامع، معنامحور و متناسب با نیازهای نظام‌های آموزشی معاصر کمک کند. یکی از مهم‌ترین محدودیت‌های پژوهش حاضر، ماهیت کیفی و نظری آن بود که بر تحلیل متون فلسفی و تربیتی استوار بود و فاقد بررسی تجربی و میدانی در محیط‌های آموزشی واقعی بود. این امر موجب می‌شود که نتایج پژوهش بیشتر در سطح نظری قابل تبیین باشد و تعمیم مستقیم آن به محیط‌های آموزشی نیازمند بررسی‌های تجربی بیشتر باشد. همچنین، پژوهش حاضر صرفاً بر اندیشه‌های دو متفکر، یعنی جان دیویی و علامه جعفری، تمرکز داشت و سایر دیدگاه‌های فلسفی مرتبط با تربیت زیبایی‌شناختی مورد بررسی قرار نگرفتند. علاوه بر این، تفاوت‌های فرهنگی، اجتماعی و آموزشی میان جوامع مختلف می‌تواند بر نحوه کاربرد این الگو تأثیرگذار باشد، که این امر ضرورت بررسی‌های بیشتر در زمینه بومی‌سازی این الگو را نشان می‌دهد.

پیشنهاد می‌شود که پژوهش‌های آینده به بررسی تجربی الگوی ارائه‌شده در محیط‌های آموزشی مختلف بپردازند تا میزان اثربخشی آن در تربیت اخلاقی دانش‌آموزان و دانشجویان مورد ارزیابی قرار گیرد. همچنین، انجام پژوهش‌های تطبیقی با استفاده از دیدگاه‌های سایر متفکران فلسفه تعلیم

و تربیت می‌تواند به توسعه و غنای این الگو کمک کند. علاوه بر این، بررسی نقش تربیت زیبایی‌شناختی در سطوح مختلف آموزشی، از آموزش ابتدایی تا آموزش عالی، می‌تواند به درک بهتر کاربردهای عملی این رویکرد کمک کند. همچنین، پیشنهاد می‌شود که پژوهش‌های آینده به بررسی نقش عوامل فرهنگی، اجتماعی و دینی در شکل‌گیری تربیت زیبایی‌شناختی و اخلاقی بپردازند.

نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد که نظام‌های آموزشی می‌توانند با ادغام اصول زیبایی‌شناختی در برنامه‌های درسی، به تقویت تربیت اخلاقی دانش‌آموزان کمک کنند. پیشنهاد می‌شود که معلمان از روش‌های آموزشی مبتنی بر تجربه، هنر و فعالیت‌های خلاقانه برای تقویت حساسیت اخلاقی دانش‌آموزان استفاده کنند. همچنین، طراحی برنامه‌های آموزشی که بر تجربه زیبایی‌شناختی، تفکر انتقادی و مسئولیت اجتماعی تأکید دارند، می‌تواند به توسعه شخصیت اخلاقی دانش‌آموزان کمک کند. علاوه بر این، توجه به ابعاد معنوی و فرهنگی در فرآیند تربیت می‌تواند به شکل‌گیری تربیت اخلاقی جامع و پایدار منجر شود.

مشارکت نویسندگان

در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

موازین اخلاقی

در انجام این پژوهش تمامی موازین و اصول اخلاقی رعایت گردیده است.

References

1. Heydari MA. Holistic Education and the Challenges of the Contemporary Educational System. Tehran: Institute for Humanities and Cultural Studies Publications; 2021.
2. Amini MR, Amini F. Rethinking the Philosophical Foundations of Moral Education in Contemporary Educational Systems. Tehran: Samt Publications; 2021.
3. Anderson T. Art, aesthetics, and moral education. New York, NY: Routledge; 2021.
4. Rastegar Z. The Role of Aesthetic Education in the Internalization of Students' Moral Values. Journal of Educational Research. 2022;18(3):81-102.
5. Biesta G. World-centred education: A view for the present. London: Routledge; 2022.
6. Giroux HA. Education, democracy, and the public good. New York, NY: Bloomsbury Academic; 2025.
7. White D. Aesthetics, ethics, and education: Revisiting Dewey's legacy. Educational Philosophy and Theory. 2018;50(6):590-601.
8. Karbasi H, Ahmadi M. Analyzing the Position of Aesthetic Education in Iran's Fundamental Education Documents. Journal of Education. 2022;14(1):51-74.
9. Norouzi M. Theoretical Challenges of Aesthetic Education in Domestic Research. Journal of Higher Education. 2024;10(2):23-41.
10. Ghaderi A, Naseri H. Experience, Art, and Social Ethics in the Thought of John Dewey. Journal of Western Philosophy. 2020;8(1):75-98.
11. Karimi A. Aesthetics and Moral Education in the Thought of John Dewey. Journal of Philosophy and Education. 2022;9(2):131-52.
12. Karimi A, Ahmadi M. The Role of Aesthetic Experience in Moral Education from John Dewey's Perspective. Journal of Educational Studies. 2023;19(1):59-84.

13. Zhang L. Beyond situational meaning: From Dewey's aesthetic experience to sensory abstraction for deep learning. *Educational Theory*. 2024;74(2):213-31.
14. Jafari MT. *Beauty and Art from the Islamic Perspective*. Tehran: Hikmat Publications; 2023.
15. Moradi H, Ghasemi F. Analyzing the Aesthetic Foundations of Moral Education in the Thought of Allameh Mohammad Taqi Jafari. *Journal of Islamic Education*. 2022;17(3):33-56.
16. Moradi H, Ghasemi F. Beauty, Meaning, and Ethics in the Reasonable Life from the Perspective of Allameh Jafari. *Journal of Islamic Philosophy*. 2024;15(1):27-48.
17. Amini MR, Hosseini AA. A Comparative Analysis of Aesthetic Foundations in Pragmatist Philosophy of Education and Islamic Wisdom and its Implications for Moral Education. *Journal of Philosophy of Education*. 2022;11(2):23-46.
18. Wang Y, Kim S. Comparative perspectives on aesthetic education and moral development. *Journal of Philosophy of Education*. 2022;56(1):95-112.
19. Mirzaei S, Hosseini R. Theoretical Rethinking in Aesthetic Education and its Moral Implications. *Journal of Educational Innovations*. 2023;12(2):105-26.
20. Schulenberg U. Dewey, Adorno, and pragmatist aesthetics. *Contemporary Pragmatism*. 2024;21(1):45-63.